

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Колодія Анатолія Миколайовича на дисертацію Вітик Юліанни Ігорівни на тему «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми

Теоретична актуальність обраної теми пояснюється тим, що незважаючи на її широку презентацію у наукових працях з теорії держави і права, конституційного права, конституційного права зарубіжних країн, філософії права, муніципального права, історії держави та права, історії політичних та правових учень, інших правових науках, у тому числі, у процесі професійної діяльності Національної поліції, комплексних монографічних напрацювань, насамперед конституційно-правового характеру, у національній юридичній доктрині обмаль, що, власне, й зумовило увагу Вітик Ю.І. до цієї проблеми.

До того ж, доктринальна актуалізація теми пов'язаної із забезпеченням конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції відбувається завдяки самій проблемі, яка є надзвичайно об'ємною, теоретично змістовною та невичерпною особливо якщо підходити до її опрацювання на основі сучасних наукознавчих позицій.

Практична актуальність окресленої проблеми детермінується процесом наближення національного законодавства до нормативно-правових джерел Європейського Союзу, адже дослідження у сфері забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в поліцейській діяльності повинно забезпечити подальші конституційно- та державно-правові реформи, надавши їм принципово нового ціннісно-орієнтованого поступу, що у свою чергу потребує формування оновленого наукознавчого потенціалу.

Ця теза підтверджується якщо врахувати необхідність оновлення Розділу II Конституції України, розробку і прийняття Соціального кодексу України,

створення ювенальної юстиції в Україні, загалом запровадження гуманітарних, людиноцентриських основ у вітчизняні нормативно-правові акти.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право. Воно також відповідає: Основним напрямкам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021 – 2024 роки, затверджених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23); пункту 3.4.2.2 «Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина» Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019 – 2023 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30; пункту 1.4 «Дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності МВС та Національної поліції України» Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021 – 2024 роки, ухвалених рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23). Тема включена до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. 77 п. 2021 р.).

Наукові публікації здобувача відображено у 9 наукових публікаціях, серед яких 3 наукові статті – у виданнях, що включені Міністерством освіти і науки України до переліку фахових видань з юридичних наук, 2 статті – в іноземному науковому виданні, 4 тези – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій та круглих столів. Вони репрезентують наукову новизну обраної теми.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Ціла низка положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, що викладені у дисертаційному дослідженні були отримані вперше або істотно удосконалені і мають високий ступінь наукової новизни. Наукова новизна одержаних результатів (положень, узагальнень, висновків, пропозицій та рекомендацій) впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також в тому, що сама робота є сучасним, комплексним науковим дослідженням забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції, як багатоаспектного явища. Найбільш цікавими, теоретично новими та практично значущими є наступні положення, висновки, класифікації, узагальнення, пропозиції та рекомендації цього дисертаційного дослідження:

– висновок, що «... нині ми маємо велику кількість вітчизняних теоретичних праць, предметом дослідження яких є утвердження та/або забезпечення відповідних конституційних прав і свобод людини і громадянина крізь призму стандартів, поваги, визнання, захисту, запобігання порушенню і відновлення порушених прав, дотримання, охорони, змісту діяльності, гарантування, сутності та ролі у цьому правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ (міліції, поліції зарубіжних країн тощо), що також свідчить про актуальність обраної проблеми та, на нашу думку, про потребу в подальших наукових пошуках» (с. 27);

- узагальнення, що Національна поліція за своїм державно-правовим статусом є інституційним компонентом різних державних систем. По-перше, це один із центральних органів виконавчої влади, по-друге, входить до системи національних правоохоронних органів, по-третє, відповідно до Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/20169, також є складовим сектору безпеки та оборони України (с. 50);

- точка зору згідно якої «... повноцінна й ефективна поліцейська діяльність перебуває у прямій залежності від належного фінансового та достатнього матеріально-технічного забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України» (с. 89);

- твердження, що під «правовою основою» можна вважати «... системно-юридичний інтегрований комплекс певних правових явищ, за посередництвом яких здійснюється цілісний фактичний легітимний вплив на структурно-функціональну організацію суб'єктів права та їх публічно-правову діяльність у конкретних правовідносинах» (с. 98);

- висновок, що «Правова основа діяльності поліції – це відповідно за юридичною силою системно-ієрархічно поєднані нормативно-правові акти національного та міжнародно-правового характеру, які змістовно встановлюють легітимний державно-правовий статус поліції та її працівників, означають правові зв'язки поліції з іншими суб'єктами права, визначають правові особливості організації та напрями поліцейської діяльності щодо реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку» (с. 101);

- думка згідно якої «Розуміння забезпечення прав і свобод подається як трискладовий зміст: 1) загальні засоби та загальні інститути, які мають за спрямування створення умов для реалізації прав і свобод людини; 2) спеціально-юридичні засоби та спеціальні інститути, які також спрямовані на створення умов для реалізації прав і свобод людини; 3) охорона та захист прав і свобод від порушень. У цілому це вказує, що забезпечення прав і свобод, по-перше, має системний характер, по-друге, ця система зумовлена двома чинниками: 1) інституційним (загальні та спеціальні інститути); 2) нормативно-правовим змістом (існуванням загальних та спеціально-юридичних засобів)» (с. 123);

- дефініція згідно якої «Забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина у професійній діяльності Національної поліції України – це публічно-компетентна реалізація владних повноважень із застосування чинного

законодавства України, що появляється в охороні й захисті конституційних прав і свобод від протиправних посягань із можливістю їх поновлення у разі такого порушення шляхом використання матеріальних і процесуальних юридичних норм і засобів та створенням сприятливих умов для їх реального втілення в повсякденне життя» (с. 173);

- пропозиції про внесення змін і доповнень до статті 3 «Правова основа діяльності поліції» Закону України «Про Національну поліцію» (с. 202), до статті 1 «Національна поліція України» Закону України «Про Національну поліцію» (с. 203).

Отже дисертаційне дослідження Вітик Ю.І. виконане на високому науково-теоретичному і методологічному рівнях.

Висновки, положення, рекомендації та пропозиції дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій та пропозицій дисертаційної роботи Вітик Ю.І. не викликають жодних сумнівів. Вони логічно витікають із тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, її роздумах, зібраних доктринальних та нормативних матеріалах, їх аналізі та узагальненнях. Їх слід визнати достовірними, оскільки вони є результатом свідомого застосування їх автором загальнонаукових, спеціальних та власне-правових методів дослідження, істинного бачення більшості проблем, які складають предмет наукового пошуку, що об'єктивно підвищує наукову цінність роботи.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

В дисертаційній роботі, на високому рівні, представлено авторське розуміння стану та перспектив забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції. Вітик Ю.І. здійснила належне опрацювання зібраних матеріалів, а тому можна стверджувати, що поставлені наукові завдання виконані на високому теоретико-методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

До того ж, Вітик Ю.І. належним чином оволоділа методологією наукового дослідження, адже комплексно використала систему загальнонаукових, спеціальних та власне-правових методів. А саме, серед загальнонаукових (діалектичний, герменевтичний, феноменологічний, логіко-семантичний, аналітичний), спеціальних (статистичний), власне-правових (формально-юридичний, порівняльно-правовий). Процес наукового пізнання здійснювався з дотриманням принципів об'єктивності, обґрунтованості, різнобічності, наступності, науковості, історичності (с. 17 – 18; 103 - 116).

Використання цієї методології забезпечило всебічність аналізу зазначеної проблеми та сприяло запровадженню актуально нових положень, висновків, пропозицій та рекомендацій до науки та практики конституційного права України.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні та практичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

- *правотворчій діяльності* – для підготовки проєктів нормативно-правових актів з питань правової політики у сфері захисту та дотримання прав та свобод людини і громадянина в Україні (довідка Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 04-27/12-2022/79702 від 17 травня 2022 р.);

- *освітньому процесі та науково-дослідній діяльності* – для підготовки монографічних видань, науково-практичних коментарів до законів України, навчальних та методичних матеріалів, лекцій, навчальних посібників, підручників

із конституційного права, забезпечення і дотримання прав та свобод людини в професійній діяльності поліції тощо (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 лютого 2022 р.);

- *правозастосовній діяльності та професійній сфері* – для розробки та юридичного вдосконалення відомчих нормативно-правових актів і правозастосовних документів МВС та Національної поліції (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції від 10 лютого 2022 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Зміст дисертаційного дослідження є логічним та послідовним, адже у Розділі 1 осмислюються доктринальні засади та нормативно-правові основи забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції, тобто мова йде за ретроспективу, те що уже було створено. У Розділі 2 з'ясовуються методологічні засади дослідження та теоретико-правова характеристика забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції, тобто, за змістом опрацьовується сучасність і у Розділі 3 – перспективи правового удосконалення діяльності національної поліції у сфері забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина, тобто прогнозується майбутнє, зазначаються перспективи удосконалення, що є свідченням комплексності, системності та логічності змісту дисертаційного дослідження.

З точки зору оформлення змісту дисертація містить анотації державною та англійською мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, перелік умовних позначень, вступ, 3 розділи, що вміщують 8 підрозділів, висновки, список використаних джерел (330 найменувань на 35 сторінках) і 3 додатки (на 9 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 287 сторінок, з них основного тексту – 231 сторінка.

Дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею у тексті якої вдало викладений її зміст

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленої дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета і задачі дослідження, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів, практичне значення отриманих результатів, апробація матеріалів дисертації, публікації, структура та обсяг дисертації.

У розділі 1 «Доктринальні засади та нормативно-правові основи дослідження забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України» опрацьовуються стан науково-теоретичних розробок та тенденції дослідження забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності поліції; національна правова основа діяльності поліції щодо забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні; міжнародно-правові вимоги діяльності поліції щодо забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні.

У розділі 2 «Методологічні засади дослідження та теоретико-правова характеристика забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України» досліджуються методологія дослідження теоретичних та правових засад забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності поліції; конституційно-правові аспекти забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина у професійній діяльності Національної поліції; необхідність та легітимна мета обмеження реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина з метою забезпечення виконання завдань поліції.

Розділ 3 «Повага до гідності, недискримінація та перспективи правового удосконалення діяльності національної поліції України у сфері забезпечення

дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина» присвячений дослідженню наступних питань: повазі до гідності та забороні будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання в діяльності поліції; напрямам вдосконалення діяльності Національної поліції у сфері забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Висновки повністю відповідають отриманим змісту, меті та завданням дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел складається з 330 посилань на доктринальні та нормативні, вітчизняні та закордонні джерела, що безпосередньо чи опосередковано відносяться до обраної теми. Додатки відображають теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження.

Усе вищевикладене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Вітик Ю.І. відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження Вітик Ю.І. щодо забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України рекомендуються для використання у нормотворчій діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, особливо Національної поліції, в освітньому процесі, особливо закладів вищої освіти системи МВС України, в науково-дослідницьких розробках учених.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Вітик Ю.І., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. Містить певне дублювання назва дисертаційного дослідження, яка викладена у наступній редакції «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України», адже забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина – це найбільш широка категорія у порівнянні із іншими поняттями цього понятійно-категоріального ряду (утвердження, створення умов, реалізація, охорона, захист, відтворення). А під реалізацією, як складовою забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина, є сенс розуміти – їх фактичне втілення у суспільних, соціальних відносинах. Реалізація конституційних прав та свобод людини і громадянина здійснюється у формі: використання; виконання; дотримання та застосування. Тобто, дотримання є формою реалізації, а реалізація складовою забезпечення. І Вітик Ю.І. неодноразово згадує про таке, як на мене повноцінне, розуміння забезпечення на с. 124 – 129, 135 – 136 дисертаційного дослідження.

2. Вітик Ю.І. інколи ототожнює або розглядає як рівнозначні правоохоронну і поліцейську діяльність. Наприклад коли стверджує «... необхідно підкреслити, що, зважаючи на визнані багатьма провідними європейськими державами стандарти, правоохоронна (поліцейська) діяльність повинна ґрунтуватися на засадах верховенства закону, деполітизації, демілітаризації, децентралізації, підзвітності та прозорості в роботі, тісної співпраці з населенням і місцевими громадами (принцип «*community policing*»)» (с. 86).

3. Вітик Ю.І. абсолютно правильно зазначає, що «... нині слід пролонгувати розвиток мережі навчальних закладів зі специфічними умовами навчання МВС України як однієї зі складових цілісної системи національної освіти. Якість професійної освіти поліцейських проголосити як один із чинників інтегрування України в європейський освітній простір, метою якої є підготовка

конкурентоспроможних фахівців для забезпечення дотримання прав і свобод людини» (с. 207). Разом з тим вона не зазначає, хоча б на найбільш абстрактному рівні, як це зробити, які напрямки, шляхи мають бути реалізованими, заходи здійсненими.

Висловлені побажання мають уточнюючий та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблеми дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Вітик Ю.І. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Вітик Ю.І. на тему ««Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України» подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції.

2. Дисертація Вітик Юліанни Ігорівни на тему «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України

від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Вітик Юліанна Ігорівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

головний науковий співробітник відділу
дослідження проблем взаємодії держави
та громадянського суспільства Київського
регіонального центру НАПрН України
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
член-кореспондент НАПрН України

Анатолій КОЛОДІЙ